

Dokumentation och journalföring

I nuvarande version av vägledningen heter det här är det kapitel Dokumentation och journalhantering” har skrivits om utifrån den juridiska utredningen.

Grundläggande bestämmelser om dokumentation och hantering av allmänna handlingar finns i tryckfrihetsförordningen, offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), arkivlagen (1990:782), skollagen (2010:800) och förvaltningslagen (1986:223). Regler om journalföring och hantering av personuppgifter inom hälso- och sjukvården finns primärt i patientdatalagen (2008:355) och Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2008:14) om informationshantering och journalföring i hälso- och sjukvården. Nedan beskrivs först de generella reglerna för elevhälsan och sedan mer specifikt vad som gäller för elevhälsans hälso- och sjukvård.

Generella regler

Elevhälsans insatser handlar ofta om verksamheter och processer där det finns krav på dokumentation. I skolan finns det exempelvis krav på åtgärdsprogram för elever som behöver särskilt stöd. Också bestämmelserna om anmälningsskyldighet vid frånvaro innebär krav på dokumentation, liksom bestämmelserna om den utredning som ska genomföras inför ett beslut om mottagande av elev i grundsärskolan, gymnasiesärskolan och specialskolan.¹ Ytterligare bestämmelser som förutsätter dokumentation är bestämmelserna om skyldigheten att anmäla, utreda och vidta åtgärder mot kränkande behandling liksom bestämmelserna när man misstänker att en elev far illa.² Läs vidare om anmälningsskyldigheten i Socialstyrelsens vägledning *Barn som far illa eller riskerar att fara illa. En vägledning för hälso- och sjukvården samt tandvården gällande anmälningsskyldighet och ansvar* [1].

I skolan bedrivs både verksamhet som innebär ärendehandläggning och verksamhet som utgör ett faktiskt handlande. Gränsen mellan dessa är ofta flytande men ärendehandläggning kan skiljas från faktiskt handlande genom att den avser myndighetens beslutande verksamhet. Dokumentationskraven ser olika ut för ärendehandläggning och faktiskt handlande.

Ärenden som leder till myndighetsbeslut måste dokumenteras

Enligt förvaltningslagen ska det alltid finnas ett underlag inför beslut i ärenden som innebär myndighetsutövning mot någon enskild, och det gäller också i elevhälsoärenden. Vissa bestämmelser i förvaltningslagen, däribland den om att anteckna uppgifter, ska tillämpas i ärenden som avser myndighetsutövning mot enskilda personer enligt skollagen, oavsett huvudman.³

¹ SOU 2011:58 s. 83.

² Skolverkets Allmänna råd för arbetet mot diskriminering och kränkande behandling (2012), s.31–35.

³ 29 kap. 10–11 §§ skollagen och 14–17, 20–21 samt 26 §§ förvaltningslagen.

Myndighetsutövning mot enskild innebär att myndigheten bestämmer om en förmån, rättighet, skyldighet, disciplinär åtgärd eller något annat jämförbart för den enskilde.⁴ Det kan gälla beslut i till exempel ärenden om särskilt stöd, avstängning och andra åtgärder enligt 5 kap. skollagen samt ärenden om mottagande av elev.

Underlaget för beslut kan bestå av dokument såsom formella protokoll i elevhälsoärenden, åtgärdsprogram, utredningar, tester eller liknande men även inkludera andra noteringar och anteckningar som har betydelse för bedömningarna och beslutet.

Dokumentation av faktiskt handlande

Exempel på faktiskt handlande är vanlig undervisning samt delar av det dagliga elevhälsoarbetet, till exempel en elevs samtal med lärare eller besök hos kurator. Förvaltningslagens bestämmelser om dokumentation gäller inte direkt denna del av skolverksamheten.

Gränsen kan vara flytande. Ett samtal med en grupp elever som är inblandade i en mobbningsituation kan vara faktiskt handlande, men om samtalet leder till ett ärende om kränkande behandling kan det resultera i ett beslut som gäller en enskild elev. I ett sådant fall har den faktiska handlingen övergått till en ärendehantering med åtföljande dokumentationskrav enligt skollagen.⁵

Dokumentation av psykosociala och specialpedagogiska insatser

Även om en specialpedagog och i vissa fall en skolkurator inte har någon skyldighet att föra patientjournal, så har de en dokumentationsskyldighet vid handläggning av enskilda elevärenden som avser myndighetsutövning.⁶ Det kan exempelvis vara ärenden om särskilt stöd. Specialpedagogens och skolkuratorns dokumentation i elevärenden ska hanteras med försiktighet eftersom den ofta omfattas av sekretess.⁷ Det innebär att personalen behöver uppmärksamma att en sekretessprövning (se vidare i avsnittet om sekretess) ska göras om någon begär att få ut uppgifter som dokumenterats. Det är vidare viktigt att tänka på vilka som har tillgång till dokumentationen och att den måste förvaras på ett säkert sätt.

För insatser inom ramen för faktiskt handlande finns inget dokumentationskrav. Gränsen mellan vad som är ärendehandläggning och faktiskt handlande är inte alltid helt tydlig. Förenklat kan ärendehandläggning skiljas från faktiskt handlande genom att den förra avser den beslutande verksamheten. Undervisning i skolan är exempel på faktiskt handlande [2].

⁴ Prop. 1985/86:80 om ny förvaltningslag s. 55.

⁵ SOU 2003:103 Sekretess i elevernas intresse – Dokumentation, samverkan och integritet i skolan s. 84–88.

⁶ 29 kap. 10 § skollagen jämfört med 15 § förvaltningslagen.

⁷ 23 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen.

Elevhälsans hälso- och sjukvård

Regler om journalföring av elevhälsans hälso- och sjukvård finns främst i patientdatalagen (2008:355) och Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2008:14) om informationshantering och journalföring i hälso- och sjukvården. Socialstyrelsen har publicerat en handbok till stöd för tillämpningen av föreskrifterna [3]. Socialstyrelsen har tagit fram nya föreskrifter om journalföring som träder i kraft den 1 mars 2017, Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (HSLF-FS 2016:40) om journalföring och behandling av personuppgifter inom hälso- och sjukvården. Därmed upphävs SOSFS 2008:14. Handboken kommer att anpassas till de nya föreskrifterna.

Journalföring

Kraven på journalföring och dess hantering är ibland olika för offentliga och enskilda vårdgivare. Hur patientjournaler inom elevhälsans hälso- och sjukvård ska hanteras utgår från vem som är vårdgivare, inte från vem som är skolhuvudman.

Vid vård av patienter ska vårdgivaren se till att det förs patientjournal.⁸ Syftet är i första hand att bidra till en god och säker vård av patienten.⁹ Skyldigheten att föra patientjournal gäller alla vårdgivare, det vill säga oavsett om vården bedrivs i offentlig eller enskild regi.¹⁰ Det innebär att skolhuvudmän som är vårdgivare är skyldiga att se till att det förs patientjournal.

Vårdgivaren ska säkerställa att det finns rutiner för hur patientuppgifter ska dokumenteras i patientjournaler.¹¹ Verksamhetschefen har bland annat ansvar för uppföljning av patientuppgifternas kvalitet och ändamålsenlighet och för att hälso- och sjukvårdspersonalen och andra befattningshavare är informerade om de bestämmelser som gäller för hantering av patientuppgifter.¹² Den som för patientjournal ansvarar själv för de uppgifter han eller hon för in i journalen.¹³

Patientjournalens innehåll

Patientjournalen är i första hand ett arbetsinstrument för hälso- och sjukvårdspersonalen.¹⁴ Genom journalen ska det vara lätt att följa vilka bedömningar och överväganden som har gjorts för patienten liksom eventuella komplikationer som förekommit. För skolsköterskan och skolläkaren är patientjournalen bland annat ett underlag för att bedöma eventuella behov av uppföljning utifrån tidigare undersökningar. Det kan till exempel gälla uppföljning av en ryggundersökning som genomförts i den egna elevhälsan eller i en annan elevhälsa. Patientjournalen är även en informationskälla för

⁸ 3 kap. 1 § patientdatalagen.

⁹ 3 kap. 2 § patientdatalagen.

¹⁰ 1 kap. 1 och 3 §§ patientdatalagen.

¹¹ 3 kap. 1 § SOSFS 2008:14.

¹² 2 kap. 19 § SOSFS 2008:14.

¹³ 3 kap. 4 § patientdatalagen.

¹⁴ Prop. 2007/08:126, Patientdatalag m.m., s. 89.

vårdnadshavaren och eleven.¹⁵ Den kan också utgöra ett underlag vid verksamhetsuppföljning, kontroller och tillsyn, i rättsliga sammanhang samt som källmaterial vid forskning och kvalitetssäkring.¹⁶

Patientjournalen ska innehålla de uppgifter som behövs för att ge patienten en god och säker vård.¹⁷ En patientjournal ska föras för varje patient och får inte vara gemensam för flera patienter.¹⁸ Viss information ska alltid finnas i patientjournalen. Vilka uppgifter som ska antecknas i journalen finns regelrat i patientdatalagen och SOSFS 2008:14.

Av patientdatalagen framgår att en patientjournal bland annat ska innehålla uppgift om patientens identitet, väsentliga uppgifter om bakgrunden till vården, uppgift om ställd diagnos och anledning till mera betydande åtgärder, väsentliga uppgifter om vidtagna och planerade åtgärder och uppgift om den information som lämnats till patienten.¹⁹ Av Socialstyrelsens föreskrifter SOSFS 2008:14 framgår att patientjournalen även ska innehålla uppgifter om bland annat aktuellt hälsotillstånd, medicinska bedömningar, ordination av läkemedel och överkänslighet för läkemedel eller vissa ämnen.²⁰

Resultat av genomförda psykologiska tester är, enligt Socialstyrelsens bedömning, sådana uppgifter som är väsentliga för patientens vård och behandling. Socialstyrelsen menar därför att det är viktigt att testresultatet sparas i patientjournalen tillsammans med ett psykologutlåtande.²¹ Själva testuppgifterna, det vill säga frågor och instruktioner till eleven, omfattas av sekretess om det kan antas att syftet med provet motverkas om uppgifterna röjs.²² Sekretessen är alltså sådan att delar av det psykologiska testet kan vara sekretessbelagt även gentemot eleven själv.

Alla uppgifter som förs in i patientjournalen ska utformas med respekt för patientens integritet.²³ Avsikten med bestämmelsen är att erinra om betydelsen av att utforma uppgifterna i patientjournalen på ett sådant sätt att patienten inte känner sig kränkt av dem samt att uppgifter som inte har betydelse för ställningstagandet i vården utelämnas.²⁴

Uppgifter som ska antecknas i journalen ska föras in så snart som möjligt.²⁵

Vem ska föra patientjournal?

Skyldigheten att föra patientjournal gäller inte för all hälso- och sjukvårdspersonal, utan endast för dem som har mer centrala och självständiga uppgifter inom vården.²⁶ I 3 kap. 3 § patientdatalagen anges vilka som är skyldiga att föra patientjournal. Skyldigheten gäller främst den som har legitimation för ett visst yrke.²⁷ Det innebär att legitimerade skolläkare, skolsköterskor

¹⁵ 3 kap. 2 § patientdatalagen.

¹⁶ 3 kap. 2 § patientdatalagen och prop. 2007/08:126, s. 90 och 233.

¹⁷ 3 kap. 6 § patientdatalagen.

¹⁸ 3 kap. 1 § patientdatalagen.

¹⁹ 3 kap. 6 § patientdatalagen.

²⁰ 3 kap. 6 och 7 §§ SOSFS 2008:14.

²¹ Socialstyrelsens handbok till SOSFS 2008:14, s. 74.

²² 17 kap. 4 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL.

²³ 1 kap. 2 § patientdatalagen.

²⁴ Prop. 1984/85:189, om patientjournal m.m., s. 42.

²⁵ Se 3 kap. 9 § patientdatalagen.

²⁶ Prop. 1984/85:189, s.46.

²⁷ 3 kap. 3 § 1 patientdatalagen. Skyldigheten gäller även den som har ett särskilt förordnande att utöva visst yrke. Av

och skolpsykologer är skyldiga att föra patientjournal. Om skolhuvudmannen engagerar någon annan legitimerad yrkesgrupp, såsom logoped eller fysioterapeut, ska även den personalen föra journal.

Patientdatalagens krav på att det vid vård av patienter ska föras patientjournal kan i vissa fall innebära att den som deltar i vården av en patient kan behöva dokumentera uppgifter som har betydelse för patientens fortsatta vård och behandling, även om han eller hon inte har en skyldighet att föra patientjournal enligt patientdatalagen.²⁸

Utlämnande av patientuppgifter

Vårdgivarens rutiner för hantering av patientuppgifter ska säkerställa att uppgifterna kan lämnas ut när förutsättningarna för ett utlämnande är uppfyllda. Det ska framgå av rutinerna vem, eller vilka, som har rätt att på vårdgivarens uppdrag fatta beslut om ett utlämnande.²⁹ Läs vidare om sekretessprövning i avsnittet om sekretess. När en journalhandling eller en avskrift eller kopia av handlingen lämnas ut, ska det dokumenteras i patientjournalen vem som har fått den och när den lämnades ut.³⁰ Den som lämnar ut patientuppgifter ska försäkra sig om att endast rätt mottagare tar emot uppgifterna.³¹

Förvaring och arkivering av patientjournaler

En journalhandling ska sparas i minst tio år efter det att den sista uppgiften fördes in i handlingen.³² Sveriges kommuner och landsting (SKL) och Riksarkivet rekommenderar dock att patientjournaler för elevhälsan bevaras för all framtid.³³

Dokumenterade personuppgifter ska hanteras och förvaras så att obehöriga inte får tillgång till dem.³⁴ Det är vårdgivaren som ansvarar för att patientjournaler sparas och hanteras enligt gällande bestämmelser. Det kan till exempel innebära att journalhandlingar är inlåsta då de inte används och under betryggande övervakning när de används.³⁵

Om journalföringssystemet är elektroniskt ansvarar vårdgivaren för att hälso- och sjukvårdspersonalen tilldelas en individuell behörighet för åtkomst till patientuppgifter.³⁶ Behörigheten ska begränsas till vad varje person behöver för att kunna ge patienten en god och säker vård och får inte vara så bred och grovmaskig att den leder till obefogad spridning av patientuppgifter.³⁷

4 kap. 1 § patientsäkerhetslagen (2010:659) framgår vilka yrken som är legitimationsyrken.

²⁸ Socialstyrelsens handbok till SOSFS 2008:14, s. 66.

²⁹ 4 kap. 7 § SOSFS 2008:14.

³⁰ 3 kap. 11 § patientdatalagen.

³¹ 4 kap 8 § SOSFS 2008:14.

³² 3 kap. 17 § patientdatalagen.

³³ Riksarkivet och Sveriges kommuner och landsting, Gallringsråd nr 6, Bevara eller gallra, Råd om patientjournaler och övrig vårddokumentation i landsting/region och kommun, s.44.

³⁴ 1 kap. 2 § patientdatalagen.

³⁵ Socialstyrelsens handbok till SOSFS 2008:14, s. 90.

³⁶ Se 2 kap. 6 § SOSFS 2008:14.

³⁷ Se prop. 2007/08:126, s. 148-149 och 239-240 samt Socialstyrelsens handbok till SOSFS 2008:14, s. 31-33.

Som framgår ovan anser Socialstyrelsen att resultat av genomförda psykologiska tester ska sparas i patientjournalen. Materialet ska därmed hanteras och bevaras i enlighet med gällande bestämmelser.³⁸ Om testmaterialet förvaras tillsammans med patientens övriga journal får en särskild anteckning om sekretess göras för att markera att själva testuppgifterna kan omfattas av sekretess.³⁹

För den offentliga hälso- och sjukvården gäller bestämmelserna i arkivlagen (1990:782).⁴⁰ I arkivlagen regleras bland annat hur arkiven ska vårdas.

Hantering av patientjournaler när en elev byter skola

Inom den offentliga hälso- och sjukvården kan en patient som huvudregel häva den sekretess som gäller till skydd för honom eller henne genom att samtycka till att uppgifter lämnas till en annan myndighet eller till en enskild.⁴¹ På samma sätt kan tystnadsplikten hävas genom samtycke av en berörd enskild.⁴² Det innebär att en elev som byter skola själv, eller genom sin vårdnadshavare, kan samtycka till att hans eller hennes patientjournal eller kopior av den överlämnas till en ny skola oavsett om denna är offentlig eller enskild och oavsett var i landet den nya skolan är belägen.

I vissa fall finns så kallade sekretessbrytande bestämmelser som innebär att journaler kan skickas mellan olika skolor utan elevens samtycke. Det gäller exempelvis då uppgifter lämnas mellan en myndighet som bedriver hälso- och sjukvård i en kommun och en annan sådan myndighet i samma kommun.⁴³ Det innebär att samtycke inte krävs för att journalhandlingar ska kunna överföras mellan kommunala skolor som är verksamma i samma kommun. Det gäller även om kommunen bedriver elevhälsans medicinska insatser utifrån att en enskild skolhuvudman har överlåtit ansvaret till kommunen i enlighet med 23 kap. 9 § skollagen (2010:800). Däremot krävs samtycke för överföring av journalkopior till eller från en enskild vårdgivare eller till en vårdgivare utanför kommunen.

Även om journalhandlingar eller kopior av journalhandlingar i vissa fall kan lämnas mellan olika skolor utan elevens samtycke så ska en elevs uttryckliga önskemål om att uppgifter om honom eller henne inte ska lämnas till en annan skola normalt respekteras.⁴⁴

En annan situation där olika skolor kan ta del av en elevs journaler är då vårdgivarna deltar i så kallad sammanhållen journalföring.⁴⁵ I ett sådant system har vårdgivarna genom elektronisk journalföring direktåtkomst till patientens journaler. I patientdatalagen uppställs olika villkor för att sådan direktåtkomst ska få förekomma, såsom patientens samtycke. Möjligheten att ha en sammanhållen journalföring gäller såväl för offentlig som enskild

³⁸ 3 kap. 17 § patientdatalagen.

³⁹ 5 kap 5 § OSL.

³⁹ 3 kap. 17 § patientdatalagen.

⁴⁰ 3 kap. 18 § patientdatalagen.

⁴¹ 10 kap. 1 § och 12 kap. 2 § OSL.

⁴² Prop. 1980/81:28, om följdlagstiftning till den nya sekretesslagen i fråga om hälso- och sjukvården samt den allmänna försäkringen, s. 23.

⁴³ 25 kap. 11 § 1 OSL.

⁴⁴ Prop. 2007/08:126, s. 166 samt 4 kap. 1 § och 5 kap. 1 § patientlagen (2014:821).

⁴⁵ Bestämmelser om sammanhållen journalföring finns i 6 kap. patientdatalagen.

vårdgivare. Mer information om sammanhållen journalföring finns i Socialstyrelsens handbok till SOSFS 2008:14.

Hantering av patientjournaler då en fristående skola upphör med sin verksamhet

Om en enskild verksamhet inom hälso- och sjukvården inte ska drivas vidare ska vårdgivaren, dödsboet, konkursboet eller likvidatorn säkerställa att de patientjournaler som finns i verksamheten tas om hand på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem.⁴⁶ Detta gäller för en fristående skola som är vårdgivare och upphör med sin verksamhet. Om de patientjournaler som den fristående skolan måste spara inte kan tas om hand på ett säkert sätt ska den som ansvarar för patientjournalerna ansöka om omhändertagande av journalerna hos Inspektionen för vård och omsorg (IVO). IVO får omhändertaga journalerna om det finns ett påtagligt behov att journalerna tas om hand.⁴⁷ IVO ska i beslutet om omhändertagande ange hos vilken arkivmyndighet journalerna ska förvaras.⁴⁸

De handlingar som den fristående skolan har överlämnat till arkivmyndigheten blir vid överlämnandet allmänna handlingar. Journalerna förlorar således vid överlämnandet sin status som privata handlingar.⁴⁹ Det blir den nya arkivmyndigheten som prövar om journalhandlingar ska lämnas ut eller inte.

Om den fristående skolan själv arkiverar journalerna ansvarar skolhuvudmannen i egenskap av tidigare vårdgivare även fortsättningsvis för att pröva om journalhandlingar ska lämnas ut eller inte.⁵⁰

Om en kommunal myndighet har upphört, och dess verksamhet inte har förts över till en annan kommunal myndighet, ska myndighetens arkiv överlämnas till arkivmyndigheten inom tre månader. Detta gäller såvida inte kommunfullmäktige eller landstingsfullmäktige har beslutat något annat.⁵¹

Referenser

1. Barn som far illa eller riskerar att fara illa. En vägledning för hälso- och sjukvården samt tandvården gällande anmälningsskyldighet och ansvar. Socialstyrelsen; 2013.
2. Hellners, T, Malmqvist, B. Förvaltningslagen med kommentar. Stockholm: Norstedts juridik; 2010.
3. Handboken – ett stöd för vårdgivare, verksamhetschefer, medicinskt ansvariga sjuksköterskor och hälso- och sjukvårdspersonal som ska tillämpa Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2008:14) om informationshantering och journalföring i hälso- och sjukvården. Stockholm: Socialstyrelsen; 2009.

⁴⁶ 5 kap. 1 § SOSFS 2008:14.

⁴⁷ 9 kap. 1 § patientdatalagen.

⁴⁸ 9 kap. 3 § patientdatalagen.

⁴⁹ Sandén, U. Sekretess och tystnadsplikt inom offentlig och privat hälso- och sjukvård: ett skydd för patientens personliga integritet. 2012

⁵⁰ För mer information se Socialstyrelsens handbok till SOSFS 2008:14, s. 96.

⁵¹ 14 § arkivlagen.

Elevhälsans hälso- och sjukvård och dess personal

Det här är avsnittet som i nuvarande version av vägledningen heter ”Hälso- och sjukvård inom elevhälsan” i kapitlet ”Vad är elevhälsan?”. Avsnittet har kompletterats och skrivits om utifrån den juridiska utredningen.

En person som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen och utför hälso- och sjukvård är skyldig att följa bestämmelserna i 6 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659). Det innebär bland annat att patienterna ska ges sakkunnig och omsorgsfull hälso- och sjukvård och att hälso- och sjukvårdspersonalen ska utföra sitt arbete i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet och att de själva bär ansvaret för hur arbetsuppgifterna utförs. Hälso- och sjukvårdspersonalen står under Inspektionen för vård och omsorgs tillsyn (IVO).¹

I patientsäkerhetslagen definieras vilka som tillhör hälso- och sjukvårdspersonal. Det är bland annat de som har legitimation för ett yrke inom hälso- och sjukvården, personal som är verksam vid sjukhus eller andra vårdinrättningar och som medverkar i hälso- och sjukvård av patienter samt de som biträder en legitimerad yrkesutövare vid hälso- och sjukvård av patienter.²

Med hälso- och sjukvård avses åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador.³ Begreppet hälso- och sjukvård omfattar alltså såväl de sjukdomsförebyggande åtgärderna som den egentliga sjukvården.⁴

Insatser av en legitimerad skolläkare, skolsköterska och skolpsykolog som riktar sig till enskilda elever är i regel hälso- och sjukvård.⁵ Exempel på detta är då en skolläkare eller en skolsköterska undersöker en elevs syn och hörsel, ger vaccination eller har ett enskilt hälsosamtal med en elev. Om en skolpsykolog remitterar en elev till hälso- och sjukvården bör det normalt också falla in under hälso- och sjukvård. Huruvida en skolpsykologs utredning av och insatser för en elev är hälso- och sjukvård eller inte beror på dess karaktär. Om skolpsykologen gör en individuell utredning av elevens psykiska hälsa i en patient- och behandlarrelation är verksamheten hälso- och sjukvård. Om utredningen och insatserna istället är knutna till den pedagogiska miljön är det emellertid inte hälso- och sjukvård. En skolpsykolog som uttalar sig om barnets behov utifrån generella bedömningar av barn i allmänhet och pedagogisk kunskap på ett generellt plan utför inte hälso- och sjukvård.⁶

Om skolhuvudmannen även engagerar andra legitimerade yrkesutövare i elevhälsan, till exempel en logoped eller fysioterapeut, så gäller motsvarande resonemang för om deras insatser är hälso- och sjukvård eller inte. Det innebär att en logoped som utreder en elevs tal- och språkstörning utför

¹ 7 kap. 1 § patientsäkerhetslagen (2010:659).

² 1 kap. 4 § patientsäkerhetslagen.

³ 1 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763).

⁴ Lars-Åke Johnsson och Jan Sahlin, Hälso- och sjukvårdslagen med kommentar, åttonde upplagan, s.31.

⁵ Av 4 kap. 1 § patientsäkerhetslagen framgår att läkare, sjuksköterskor och psykologer är legitimerade yrkesgrupper. För kurator finns inget absolut kompetenskrav.

⁶ Se betänkandet Skolans dokument, insyn och sekretess (SOU 2011:58), s. 196.

hälso- och sjukvård, medan ett mer generellt arbete med elevers kommunikationsproblem normalt inte är hälso- och sjukvård.

Insatser av mer generell karaktär kan normalt, även om de utförs av hälso- och sjukvårdspersonal, inte anses vara hälso- och sjukvård. Sådana insatser kan exempelvis röra skolans generella arbete mot kränkande behandling, förebyggande och hälsofrämjande arbete mot tobak, alkohol och andra droger, undervisning om hälsa, kost och motion och om sex- och samlevnad.

Inom elevhälsan ska det även finnas tillgång till personal med sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses, såsom specialpedagoger. De uppgifter som åligger denna personalkategori är inte hälso- och sjukvård.

Remissversion

Sekretess och tystnadsplikt

Det här är det kapitel som i nuvarande version av vägledningen heter ”Sekretess”. Kapitel har fått en ny struktur och delar har skrivits om utifrån den juridiska utredningen.

Elevhälsans arbete kräver ofta att personalen har ett fungerande informationsutbyte både med annan personal på skolan och med myndigheter och enskilda utanför skolan. Det kan vara exempelvis med hälso- och sjukvården, socialtjänsten eller med elevernas vårdnadshavare. För offentliga verksamheter gäller regler om sekretess i lagen (2009:400) om offentlighet och sekretess, medan det för enskilda verksamheter finns regler om tystnadsplikt i skollagen (2010:800) och i patientsäkerhetslagen (2010:659). Nedan beskrivs regelverken och vad de innebär för elevhälsans arbete.

Offentlig verksamhet

Sekretess innebär förbud att röja en uppgift

Sekretess innebär att en uppgift inte får lämnas ut, vare sig det sker muntligen, genom utlämnande av en allmän handling eller på något annat sätt.¹ Förbudet enligt offentlighets- och sekretesslagen gäller för myndigheter samt för personer som har fått kännedom om uppgiften genom att de är anställda hos en myndighet eller har ett uppdrag hos myndigheten, på grund av tjänsteplikt eller på annan liknande grund.² En sekretessbelagd uppgift får inte röjas för varken enskilda eller för andra myndigheter, om det inte är tillåtet enligt offentlighets- och sekretesslagen eller någon annan lag eller förordning som den lagen hänvisar till.³

Sekretessen gäller också mellan olika verksamhetsgrenar inom en myndighet, om de är självständiga i förhållande till varandra.⁴ Varje kommunal nämnd som bedriver utbildning är en egen myndighet.

Skadeprövning krävs innan uppgifter lämnas ut

Sekretess begränsas av så kallat skaderekvisit, vilket innebär att sekretessen beror på om en enskild person, (i det här fallet eleven, dennes anhörige eller närstående) kan lida men ifall uppgifterna lämnas ut. Myndigheten måste ta ställning till om uppgiften kan lämnas ut just i den aktuella situationen, utifrån omständigheterna. Detta kallas för en skadeprövning. Med men avses framförallt olika former av integritetskränkningar.⁵

För att en elev ska drabbas negativt krävs att uppgifterna går att koppla till en viss individ. Det innebär att man ofta kan lämna ut så kallade avidentifie-

¹ 3 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen.

² 2 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen.

³ 8 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen.

⁴ 8 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen.

⁵ Se vidare prop. 1979/80:2 med förslag till sekretesslag m.m. del A s. 78 ff, 455 och s. 493.

rade uppgifter. I enstaka fall är det inte tillräckligt för att hindra att andra kan hitta sambandet mellan uppgiften och individen. Detta får bedömas efter omständigheterna i det enskilda fallet.⁶

Olika uppgifter har olika starkt sekretesskydd

Olika uppgifter har olika starkt sekretesskydd. Hur starkt sekretesskyddet är beror på i vilken del av verksamheten uppgiften finns.

För en del uppgifter är sekretess huvudregeln, vilket innebär att en uppgift omfattas av sekretess om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att eleven eller någon närstående lider men (omvänt skaderekvisit eller stark sekretess). Vid stark sekretess ska utgångspunkten för skadeprövningen vara vårdnadshavarens eller elevens egen uppfattning (om elevens ålder och mognad gör att han eller hon anses kunna ta ställning i frågan). För andra uppgifter är offentlighet huvudregel, vilket innebär att sekretessen bara gäller om det kan antas att eleven eller någon närstående kommer att lida men om uppgiften röjs (rakt skaderekvisit eller svag sekretess). Vid en skadeprövning då svag sekretess råder ska man ta ställning till om ett utlämnande av uppgiften typiskt sett kan leda till men för personen ifråga.

Enskild verksamhet (fristående skolor och enskilt bedriven elevhälsa)

Fristående skolor och enskilt bedriven elevhälsa omfattas inte av offentlighetsprincipen, vilket innebär att offentlighets- och sekretesslagen inte gäller där och att handlingar i dessa verksamheter inte är allmänna handlingar. Det finns däremot bestämmelser om tystnadsplikt i annan lagstiftning. Bestämmelserna om tystnadsplikt i fristående skolor och enskilt bedriven elevhälsa är dock utformade på ett annat sätt än bestämmelserna om sekretess i offentlighets- och sekretesslagen. Av skollagen framgår att den som är eller har varit verksam i enskilt bedriven utbildning eller verksamhet enligt skollagen inte obehörigen får röja vissa uppgifter om elevernas personliga förhållanden.⁷ Detsamma gäller för hälso- och sjukvårdspersonal i enskilt bedriven elevhälsa.⁸

Sekretess och tystnadsplikt inom skolan

Regelverket

Elevhälsans psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser tillhör samma verksamhetsgren som skolans övriga verksamhet. Sekretessen för elevhälsans psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser regleras därmed i 23 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen, det vill säga i kapitlet om utbildning. I samma lagrum regleras sekretessen för bland annat skolans elevstödande verksamhet i övrigt. För elevhälsans medicinska insats

⁶ Prop. 1979/80:2 Del A s. 84.

⁷ 29 kap. 14 § skollagen.

⁸ 6 kap. 12–13 § patientsäkerhetslagen.

regleras sekretessen däremot i 25 kap. 1 § samma lag, det vill säga i kapitlet om hälso- och sjukvård.

I fristående skolor regleras tystnadsplikten för de psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatserna av elevhälsan samt skolans övriga verksamhet i 29 kap. 14 § skollagen. För elevhälsans medicinska insats finns bestämmelser om tystnadsplikt i 6 kap. 12-13 §§ patientsäkerhetslagen.

Sekretesskydd för olika uppgifter

Stark sekretess gäller för uppgifter om en elevs hälsotillstånd och andra personliga förhållanden inom hela elevhälsan; den medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatsen.

Svag sekretess gäller dels i särskild elevstödande verksamhet i övrigt (till exempel när annan personal än elevhälsans ger stöd till eleven), dels för uppgifter som rör ärenden av disciplinär natur och uppgifter om avstängning av en elev för vidare studier. Detsamma gäller för uppgift om en enskilds identitet, adress och andra liknande uppgifter om en enskilds personliga förhållanden.

Ibland gäller ingen sekretess alls, till exempel för beslut i ärenden. Det får betydelse för bland annat beslut om åtgärdsprogram för elever. Uppgifter som normalt bör vara sekretessbelagda blir alltså offentliga om de tas med i ett beslut, och de bör därmed hanteras med försiktighet. Uppgifter om betyg, studieresultat och frånvaro är vanligen också offentliga, medan till exempel uppgifter om orsaken till frånvaro kan vara sekretessbelagda.

Hälso- och sjukvårdssekretessen för elevhälsans medicinska insats gäller i regel inte för uppgifter som lämnas till skolpsykologen. För uppgifter om elevers personliga förhållanden gäller då istället sekretess enligt 23 kap. 2 § första stycket offentlighets- och sekretesslagen.⁹ Sekretessen är stark och motsvarar den som gäller inom hälso- och sjukvården.

Sekretess för psykologiska test

Skolpsykologer inom elevhälsan använder i stor utsträckning psykologiska test i samband med utredningar. Dessa test omfattas av sekretess enligt 17 kap. 4 § offentlighets- och sekretesslagen. Det innebär att endast behöriga testanvändare får ta del av protokollen, oavsett om testen sparas i form av en pappersjournal eller skannas in som en datajournal. Läs mer om hantering och journalföring av testmaterial i avsnittet om dokumentation och journalföring.

Mer om uppgifter som skyddas av sekretessen

Uppgifter om en elevs personliga förhållanden kan ibland omfatta personliga uppgifter som rör andra personer, till exempel vårdnadshavare, syskon och kamrater. För till exempel elever med skyddade personuppgifter kan vanligtvis harmlösa uppgifter som uppgifter om identitet och adress omfattas av sekretessen.¹⁰ Detsamma kan gälla för elever som är så kallat papperslösa.¹¹ Läs vidare om dessa grupper i Skolverkets stödmaterial om *Unga med*

⁹ Uppgifter som hänför sig till psykologisk behandling eller till psykologiska undersökningar, exempelvis psykologiska tester av olika slag omfattas av bestämmelsen. Prop. 1981/82:186 s. 36.

¹⁰ 23 kap. 2 § tredje stycket offentlighets- och sekretesslagen.

¹¹ Prop. 2012/13:58 om utbildning för barn som vistas i landet utan tillstånd, s. 25.

skyddade personuppgifter respektive Elever som är papperslösa – rätt till en likvärdig utbildning.

Sekretessgränser mellan verksamhetsgrenar

En myndighet kan ha flera självständiga verksamhetsgrenar som det råder sekretess mellan men om det behövs för att handlägga ett ärende eller bedriva verksamheten kan personal inom en och samma myndighet lämna sekretessbelagda uppgifter mellan sig.¹²

Inom skolan är elevhälsans medicinska insats en självständig verksamhetsgren. För skolläkare och skolsköterskor gäller samma sekretessbestämmelser som för annan hälso- och sjukvårdspersonal¹³ och det finns normalt en sekretessgräns gentemot övrig skolpersonal. Sekretessgränsen medför att elevhälsans medicinska insats måste göra en sekretessprövning för att lämna ut uppgifter till den andra verksamhetsgrenen inom skolan, det vill säga till elevhälsans övriga delar eller till annan personal inom skolan. Uppgifter om en enskild elev får dock lämnas från elevhälsans medicinska insats till annan elevhälsa eller en särskild elevstödande verksamhet i övrigt inom samma myndighet, om det krävs för att eleven ska få nödvändigt stöd.¹⁴ Bestämmelsen ska dock tillämpas restriktivt och i första hand ska samtycke inhämtas (se nedan). I de sällsynta undantagsfall som bestämmelsen är avsedd för måste elevens rätt till utbildning och behov av särskilt stöd kunna ges företräde framför skyddet för elevens integritet som patient. Uppgifter får bara lämnas till den personal som måste känna till dem för att eleven ska kunna ges nödvändigt stöd.¹⁵

Skolpsykologens, kuratorns och specialpedagogens verksamhet anses inte tillhöra en självständig verksamhetsgren i förhållande till skolans verksamhet i övrigt, vilket innebär att det inte finns någon sekretess mellan dem och annan skolpersonal.¹⁶ Det är dock inte fritt att lämna ut uppgifter och möjligheten att utbyta sekretessbelagda uppgifter om elever inom skolan ska självklart utnyttjas med omdöme.¹⁷ Denna begränsning brukar kallas för den inre sekretessen. Skolpsykologen, kuratorn och specialpedagogen kan alltså lämna ut sekretessbelagd information till annan skolpersonal om den personen behöver uppgiften för att kunna fullgöra sina arbetsuppgifter men måste normalt inte göra det. Rektorn kan begära att få ta del av uppgifterna om de behövs för att kunna avgöra om eleven får rätt stöd.¹⁸ Elevernas och vårdnadshavares rätt till integritet ska respekteras så långt det är möjligt, och om de inte vill att uppgifterna lämnas ut till annan skolpersonal bör man undvika detta om det inte är absolut nödvändigt.

¹² Prop. 1981/82:186 om ändring i sekretesslagen (1980:100), m.m. s. 38 och prop. 1988/89:67 om sekretessfrågor inom undervisningsväsendet m.m. s. 11.

¹³ 25 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen.

¹⁴ 25 kap. 13 a § offentlighets- och sekretesslagen.

¹⁵ Prop. 2009/10:165 s. 615.

¹⁶ Se även Skolans dokument – insyn och sekretess, SOU 2011:58 s. 189 ff.

¹⁷ JO 1983/84 s. 262.

¹⁸ Prop. 1988/89:67 om sekretessfrågor inom undervisningsväsendet m.m. s. 11.

Sekretess och vårdnadshavare

Vårdnadshavaren har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter, till exempel hälso- och sjuk- vård, men ska i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål.¹⁹ Bestämmelser om i vilken utsträckning sekretessen till skydd för en underårig gäller i förhållande till en vårdnadshavare och vilka möjligheter en underårig har att ensam eller tillsammans med sin vårdnadshavare förfoga över sekretessen, regleras i 12 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen. Enligt bestämmelsen gäller sekretess till skydd för en underårig inte i förhållande till vårdnadshavaren i den utsträckning vårdnadshavaren enligt 6 kap. 11 § föräldrabalken har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör den underåriges personliga angelägenheter. Sekretess gäller dock mot vårdnadshavaren om det kan antas att den underåriga lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren.²⁰ Se vidare i Socialstyrelsens meddelandeblad. Barn under 18 år som söker hälso- och sjukvård [1].

För att sekretess ska gälla gentemot vårdnadshavare är det inte tillräckligt att barnet tycker att det är obehagligt att uppgifter röjs, utan ”betydande men” handlar om att barnet kan skadas allvarligt psykiskt, fysiskt eller på annat sätt om uppgiften lämnas ut till vårdnadshavaren. Det torde i praktiken betyda att det i det enskilda fallet ska finnas speciella skäl som tyder på att en uppgift om den underåriga kan komma att missbrukas av vårdnadshavaren i något avsevärt avseende.²¹

Skolsköterskan, skolläkaren och skolpsykologen ska i det enskilda fallet bedöma om det föreligger sekretess i förhållande till barnets vårdnadshavare eller inte.

I bedömningen bör elevens ålder och problemets art kunna vägas in. Till exempel anses ungdomar i övre tonåren i allmänhet kunna ta ansvar för sitt levnadssätt [2].

Sekretessskyddet kan alltså väga tyngre än kraven i skollagen och läroplanerna om att informera föräldrar och vårdnadshavare om elevens kunskapsutveckling och utveckling i övrigt.

En förälder som inte har vårdnaden om sitt barn har dock samma ställning som vilken utomstående som helst. Det betyder att en sekretessprövning alltid måste göras när en förälder som inte är vårdnadshavare vill ha uppgifter om barnet eller om barnets skolgång. Läs mer i Skolverkets juridiska vägledning Vårdnadshavare och föräldrars rätt till information och inflytande [3].

Kravet på rektorn att se till att vårdnadshavaren informeras om en elev uteblir från skolarbetet har skärpts i skollagen. Om en elev i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan eller gymnasiesärskolan utan giltiga skäl uteblir från skolan ska rektorn se till att elevens vårdnadshavare informeras om frånvaron samma dag.²²

¹⁹ 6 kap. 11 § föräldrabalken.

²⁰ 12 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen.

²¹ Prop. 1988/89:67 s. 38, prop. 2008/09:150 s. 370–371.

²² 15 kap. 16 § skollagen; 7 kap. 17 § skollagen.

När det gäller myndiga elevers skolgång finns det inga bestämmelser som säger att skolan ska kontakta föräldrarna. Om föräldrar till en myndig elev vill ta del av uppgifter om eleven gäller samma regler för utlämnande av uppgifterna som om begäran hade kommit från vilken utomstående som helst.

Samtycke behövs för att lämna ut en sekretessbelagd uppgift

När någon begär att få tillgång till uppgifter om en elev är huvudregeln att skolan ska göra en sekretessprövning. Ibland är det dock tillräckligt att den som förfogar över sekretessen samtycker till att en uppgift lämnas ut.²³ När det gäller sekretessbelagda uppgifter som rör elever under 18 år kan vårdnadshavarnas samtycke vara tillräckligt. Utifrån elevens ålder och mognad bör samtycke ibland krävas både från den omyndige och från hans eller hennes vårdnadshavare. Då eleven själv bedöms kunna fatta sådant beslut kan det räcka med elevens eget samtycke.²⁴ Myndiga elever förfogar själva över sekretessen. Det innebär att vårdnadshavarna inte kan ge samtycke till att utlämnande av uppgifter om myndiga elever.

Om samtycke inte ges till att uppgifterna lämnas ut kan det ändå finnas vissa sekretessbrytande bestämmelser (se nedan).

Beträffande samtycke när det gäller vaccinationer, se avsnittet om vaccinationer.

Samtyckets utformning och omfattning

Ett samtycke kan vara skriftligt eller muntligt. Ett samtycke behöver dock inte vara uttryckligt och i vissa fall räcker det med ett tyst samtycke, så kallat presumerat samtycke. Ibland framgår det av personens beteende och förväntningar att han eller hon i viss utsträckning accepterar att en sekretessbelagd uppgift vidarebefordras.²⁵ Beroende på typen av uppgifter och för att förvissa sig om att samtycket är reellt kan det ändå vara lämpligt med ett skriftligt samtycke.

Samtycket kan också vara partiellt: det kan till exempel avse en viss uppgift i en större informationsmängd eller rikta sig enbart till en viss adressat. Detta samtycke kan alltid återkallas. Ett samtycke får inte heller vara så generellt formulerat att personen avstår från all sekretess gentemot en viss myndighet eller en viss tjänsteman. Samtycket kan också vara ogiltigt om en person mer eller mindre tvingas att ge det.²⁶ Den som utformar ett skriftligt samtycke åt en enskild bör förvissa sig om att samtycket inte blir mer omfattande än vad som behövs.²⁷

Tillfällen när sekretessbelagda uppgifter

²³ 12 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen.

²⁴ Prop. 1979/80:2 Del A s. 330, prop. 2008/09:150 s. 370–371.

²⁵ Prop. 1979/80:2 del A s. 331.

²⁶ Prop. 1979/80:2 Del A s. 331.

²⁷ JO 1990/91 s. 366.

kan lämnas ut utan samtycke

Sekretessbelagda uppgifter kan lämnas ut om personen ifråga samtycker till utlämnandet.²⁸ Uppgifterna kan även lämnas ut om det finns sekretessbrytande bestämmelser som kan tillämpas. En sekretessbrytande bestämmelse är en bestämmelse som innebär att en sekretessbelagd uppgift får lämnas ut under vissa förutsättningar.²⁹ Nedan följer ett urval av dessa.³⁰

Om uppgiftsskyldigheten följer av lag eller förordning

Sekretess hindrar inte att en uppgift lämnas till en annan myndighet, om uppgiftsskyldighet följer av lag eller förordning.³¹ Ett exempel på en sådan uppgiftsskyldighet är att personal i elevhälsan eller övrig personal i skolan ska anmäla till socialnämnden om de får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa.³² De som omfattas av denna anmälningsplikt måste ge socialnämnden alla de uppgifter som kan vara av betydelse för att de ska kunna utreda ett barns behov av stöd och skydd.³³ Uppgiftsskyldigheten till socialnämnden gäller även om någon annan har gjort anmälan eller om socialtjänsten har inlett en utredning på eget initiativ [4]. Uppgiftsskyldigheten gäller även för enskilda verksamheter.³⁴

Om det är nödvändigt för att en myndighet ska fullgöra sin verksamhet

En myndighet får också lämna ut uppgifter som behövs för att den utlämnande myndigheten ska kunna fullgöra sin verksamhet.³⁵ Trots sekretessregleringen ska en myndighet och dess personal alltså kunna sköta sina uppgifter. Bestämmelsen ska tillämpas restriktivt.³⁶

Om intresset av att de lämnas ut är större än intresset att de hålls hemliga

Uppgifter får lämnas till andra myndigheter efter en intresseavvägning, om intresset av att uppgifterna lämnas ut uppenbart är större än det intresse som sekretessen ska skydda den så kallade generalklausulen i 10 kap. 27 § offentlighets- och sekretesslagen. Det gäller sekretessen inom både elevhälsan och den särskilda elevstödande verksamheten i övrigt. Bestämmelsen gör det möjligt för exempelvis skolpsykologer och skolkuratorer att lämna information till en socialtjänst eller till en barn- och ungdomspsykiatrisk

²⁸ 10 kap. 1 § och 12 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen.

²⁹ 3 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen.

³⁰ Se även till exempel 10 kap. 21, 23 och 24 §§ offentlighets- och sekretesslagen (misstanke om brott), 25 kap. 11 § offentlighets- och sekretesslagen (uppgift från en myndighet i en kommun som bedriver hälso- och sjukvård till en annan sådan myndighet inom samma kommun), 25 kap. 12 § offentlighets- och sekretesslagen (enskilds behov av nödvändig vård, behandling eller annat stöd) och 24 kap. 4 § brottsbalken (nöd).

³¹ 10 kap. 28 § offentlighets- och sekretesslagen.

³² 14 kap. 1 § socialtjänstlagen.

³³ 14 kap. 1 § socialtjänstlagen.

³⁴ 14 kap. 1 § socialtjänstlagen och 6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen.

³⁵ 10 kap. 2 § offentlighets- och sekretesslagen.

³⁶ Se prop. 1979/80:2 Del A s. 465 och 494, jfr JO 2004/05 s. 346.

linik.³⁷ Generalklausulen gäller dock inte uppgifter från hälso- och sjukvården.³⁸

Om uppgiften behövs för tillsyn av myndigheten som lämnar ut uppgiften

En uppgift får lämnas till en myndighet som behöver informationen för att utöva tillsyn över den myndighet som lämnade uppgiften.³⁹

Referenser

1. Barn under 18 år som söker hälso- och sjukvård. Socialstyrelsen; 2010. Meddelandeblad nr 7/2010.
2. Johnsson, L-Å. Elevhälsan i den nya skollagen. Stockholm: Wolters Kluwer; 2016.
3. Mer om... Vårdnadshavares och föräldrars rätt till information och inflytande. Skolverket; 2012. Juridisk vägledning.
4. Anmäla oro för barn. Stöd för anmälningsskyldiga och andra anmälare. Socialstyrelsen; 2014.

³⁷ Prop. 1981/82:186 s. 37.

³⁸ 10 kap. 27 § andra stycket OSL; JO 2000/01 s. 512.

³⁹ 10 kap. 17 § offentlighets- och sekretesslagen.

Styrning av elevhälsan

Det här är det kapitel som i nuvarande version av vägledningen heter ”Styrning och ledning av elevhälsan”. Kapitel har fått en ny struktur och delats upp i tre samt skrivits om utifrån den juridiska utredningen.

Elevhälsans verksamhet omfattar både skolväsendet och hälso- och sjukvården. För att förstå i vilket sammanhang elevhälsans uppdrag ska utföras är det viktigt att känna till hur styrningen av den fungerar.

Nationell styrning av elevhälsan

Elevhälsan styrs nationellt, bland annat genom att Skolverket och Socialstyrelsen publicerar föreskrifter. Föreskrifter är bindande, vilket innebär att de är rättsregler som bestämmer enskildas och myndigheters handlande. Socialstyrelsen och Skolverket ger även ut allmänna råd. Det är generella rekommendationer som ger stöd när det gäller att tillämpa olika författningar (lagar, förordningar och föreskrifter). De anger hur någon kan eller bör handla i ett visst hänseende, men innehåller inte bindande regler.¹

Staten utövar även styrning genom tillsyn och inspektion (Se vidare under rubriken ”Tillsyn”).

Elevhälsan omfattas av flera regelverk

Elevhälsan omfattas av flera regelverk som huvudmän, rektorer, verksamhetschefer och elevhälsans personal behöver förhålla sig till. Förutom skollagen och övriga styrdokument för skolan ska de som arbetar med elevhälsofrågor bland annat beakta hälso- och sjukvårdslagen (1982:768), patientsäkerhetslagen (2010:659), patientlagen (2014:821), patientdatalagen (2008:355), offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), personuppgiftslagen (1998:204), förvaltningslagen (1986:223) och arbetsmiljölagen (1977:1160). I bilaga 5 finns en förteckning över relevanta författningar som kan beaktas i elevhälsans arbete.

¹ 1 § författningssamlingsförordningen (1976:725) och Ds 1998:43 Myndigheternas föreskrifter, Handbok i författningsskrivning, s. 25.

Skolhuvudmannens ansvar utifrån hur elevhälsan organiseras

Skolhuvudmannen kan välja att organisera elevhälsan på det sätt som passar lokala förhållanden. Den kan exempelvis organiseras genom anställningar direkt på skolan, köp av vissa tjänster eller i olika resurscenter. Skolhuvudmannen kan även välja att lägga ut elevhälsan på en enskild utförare på entreprenad eller om det är en offentlig verksamhet, i samverkan lämna över elevhälsans medicinska del till ett landsting eller en kommun. Vid val av organisationsform är det viktigt att vara medveten om att skolhuvudmannens ansvar för elevhälsan kan se olika ut beroende på hur den organiseras.

Egen regi

Elevhälsan bedrivs i egen regi om skolhuvudmannen anställer egen personal eller köper in tjänster för någon yrkesgrupp inom elevhälsan. Om skolhuvudmannen bedriver elevhälsans hälso- och sjukvård² i egen regi blir denne vårdgivare. Det gäller oavsett om skolhuvudmannen är en kommun, ett landsting, staten eller en enskild.

Vårdgivare definieras i 1 kap. 3 § patientsäkerhetslagen (2010:659) som statlig myndighet, landsting och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, landstinget eller kommunen har ansvar för samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård.³

I egenskap av vårdgivare är skolhuvudmannen skyldig att följa hälso- och sjukvårdslagstiftningen. Det innebär bl.a. att ledningen av hälso- och sjukvården ska vara organiserad så att den tillgodoser hög patientsäkerhet och god kvalitet och att den främjar kostnadseffektivitet.⁴ Andra krav som ställs på en vårdgivare finns under rubriken ”Vårdgivarens ansvar”.

Elevhälsans hälso- och sjukvårdspersonal är skyldig att följa hälso- och sjukvårdslagstiftningen då de utför hälso- och sjukvård. Det innebär bl.a. att de ska ge patienterna sakkunnig och omsorgsfull hälso- och sjukvård och att de själva bär ansvaret för hur de fullgör sina arbetsuppgifter.⁵ Läs vidare om elevhälsans hälso- och sjukvårdspersonal under rubriken ”Elevhälsans hälso- och sjukvård och dess personal”.

Entreprenad

En skolhuvudman kan välja att lägga ut elevhälsan på entreprenad. Med entreprenad avses att kommuner, landsting och enskilda huvudmän med

² Vad som är hälso- och sjukvård inom elevhälsan framgår av avsnittet ”Elevhälsans hälso- och sjukvård och dess personal”.

³ Vårdgivare finns även definierat i 1 kap. 3 § patientdatalagen (2008:355) och 5 § patientskadelagen (1996:799).

⁴ 28 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:763). Elevhälsans hälso- och sjukvård och dess personal.

⁵ Se 6 kap.1 och 2 §§ patientsäkerhetslagen.

bibehållet huvudmannaskap får sluta avtal med en enskild fysisk eller juridisk person om att utföra uppgifter inom utbildningen eller annan verksamhet enligt skollagen.⁶ Vid entreprenad låter alltså skolhuvudmannen någon annan utföra själva elevhälsan.

Skolhuvudmannens ansvar vid entreprenad

Skolhuvudmannen har alltid kvar huvudmannaskapet. Det innebär att elevernas rättigheter och skolhuvudmannens skyldigheter vid entreprenad ska vara de samma som om verksamheten bedrivs av skolhuvudmannen i egen regi.⁷ Skolhuvudmannen ansvarar därmed för att eleverna får tillgång till en elevhälsa i enlighet med skolförfattningarnas krav. Skolhuvudmannen beslutar också om elevhälsans mål, inriktning, omfattning och kvalitet samt ansvarar för uppföljning och utvärdering av verksamheten.⁸

Vårdgivaransvar vid entreprenad

Om elevhälsans hälso- och sjukvård läggs ut på entreprenad blir entreprenören alltid vårdgivare, eftersom denne då bedriver hälso- och sjukvård. När det är en fristående skola som lägger ut hela elevhälsans hälso- och sjukvård på entreprenad är denne inte längre vårdgivare eftersom denne då inte bedriver någon hälso- och sjukvård. När det däremot är en kommun som lägger ut hela elevhälsans hälso- och sjukvård på entreprenad är rättsläget oklart vad gäller huruvida kommunen fortfarande ska anses vara vårdgivare eller inte.⁹

Entreprenadavtalets utformning

Det är viktigt att skolhuvudmannen försäkrar sig om att entreprenören har såväl den kompetens som den stabilitet som krävs med hänsyn till eleverna.¹⁰ Utformningen av förfrågningsunderlaget och avtalet med entreprenören är skolhuvudmannens ansvar. Det är inte möjligt för skolhuvudmannen att friskriva sig från ansvar genom att hänvisa till ett ofullständigt eller bristfälligt utformat avtal. Skolhuvudmannen är skyldig att ställa tillräckliga och relevanta krav i avtalet med den privata utföraren. Utformningen av avtalet ska vara sådan att entreprenören utför verksamheten i enlighet med de mål, inriktning, omfattning och kvalitet som huvudmannen har bestämt.¹¹

För att skolhuvudmannen ska kunna agera vid eventuella brister hos entreprenören är det viktigt att avtalet utformas på ett sådant sätt att skolhuvudmannen ges möjlighet att ingripa.¹²

Om skolhuvudmannen är en kommun eller ett landsting så har de en skyldighet att i avtalet med entreprenören försäkra sig om att allmänheten ges så

⁶ 23 kap. 1 § skollagen.

⁷ Prop. 2009/10:165, Den nya skollagen för kunskap, valfrihet och trygghet, sid 871.

⁸ Prop. 2009/10:165, sid 508.

⁹ I definitionen av vårdgivare, i 1 kap. 3 § patientsäkerhetslagen, används uttrycket *har ansvar för* i fråga om sådan hälso- och sjukvård som en statlig myndighet, landsting och kommun är vårdgivare för. I betänkandet Ansvarsfull hälso- och sjukvård (SOU 2013:44), sid 99, framfördes att uttrycket kan tolkas på flera sätt och därför är olämpligt i definitionen vårdgivare. Utredningen föreslog en ny definition av vårdgivare där en statlig myndighet, landsting och kommun är vårdgivare för den hälso- och sjukvårdsverksamhet de *bedriver*, sid. 199. Då denna rapport skrivs bereds betänkande på regeringskansliet.

¹⁰ Prop. 1992/93:230, Valfrihet i skolan, sid 35.

¹¹ Prop. 2013/14:118, Privata utförare av kommunal verksamhet, sid 38.

¹² Prop. 1992/93:230, sid 35.

kallad insynsrätt i entreprenörens verksamhet.¹³ Det innebär att huvudmannen genom avtalet med entreprenören ska se till att tillförsäkra sig information om elevhälsan som gör det möjligt att ge allmänheten den insyn i verksamheten som offentlighetsprincipen kräver. Utan insynsrätten skulle allmänheten inte ha möjlighet till insyn i verksamhet som läggs ut på en privat utförare, eftersom denna inte omfattas av offentlighetsprincipen.

Uppföljning och kontroll

Som nämns ovan medför skolhuvudmannens ansvar för elevhälsan vid entreprenad att entreprenörens verksamhet måste följas upp och kontrolleras. Då en kommun eller ett landsting är skolhuvudman finns en särskild reglering i kommunallagen (1991:900) om skyldigheten att följa upp och kontrollera att entreprenören verkligen fullföljer sina åtaganden enligt de avtalsvillkor som har skrivits.¹⁴ Ansvarig nämnd ska se till att den privata utföraren bedriver verksamheten i enlighet med de mål och riktlinjer som fullmäktige har bestämt samt de föreskrifter som gäller för verksamheten. Nämnderna ska också se till att den interna kontrollen är tillräcklig samt att verksamheten bedrivs på ett i övrigt tillfredsställande sätt.¹⁵ Kommuner och landsting får utforma sin uppföljning och kontroll utifrån lokala förhållanden och besluta om riktlinjer för detta arbete.¹⁶

Kommunallagen gäller inte för enskilda skolhuvudmän, det vill säga fristående skolor. Att skolhuvudmannen har kvar huvudmannskapet vid entreprenad innebär dock att även fristående skolor genom uppföljning och kontroll behöver se till att den anlitade privata utföraren uppfyller de krav som gäller för elevhälsan.

Patientförsäkring

Av patientskadelagen (1996:799) framgår att vårdgivare ska ha en patientförsäkring. Det gäller oavsett om det är en offentlig eller privat vårdgivare. Om verksamheten bedrivs av en privat vårdgivare efter avtal med offentlig vårdgivare är det, enligt patientskadelagen, den offentliga vårdgivaren som ska ha försäkringen.¹⁷ Det innebär alltså att då en kommun, ett landsting eller staten som skolhuvudman lägger ut elevhälsans hälso- och sjukvård på entreprenad så är skolhuvudmannen fortfarande skyldig att ha en patientförsäkring. I dessa fall är således entreprenören enligt patientskadelagen inte skyldig att teckna en patientförsäkring för elevhälsans verksamhet.¹⁸

Om däremot en fristående skola lägger ut elevhälsans hälso- och sjukvård på entreprenad så är denne inte skyldig att själv ha en patientförsäkring, utan det ansvaret kan läggas på entreprenören genom avtalet.

¹³ 3 kap. 19 a § kommunallagen.

¹⁴ 3 kap. 19 § kommunallagen, prop. 2009/10:165 , s. 509.

¹⁵ 6 kap. 7 § kommunallagen.

¹⁶ Prop. 2013/14:118, s. 47-48.

¹⁷ 12 § patientskadelagen.

¹⁸ Prop. 1995/96:187, patientskadelag m.m., sid 87.

Samverkan med kommun eller landsting

Både allmänna och enskilda skolhuvudmän får enligt skollagen låta ett landsting eller en kommun ta över ansvaret för elevhälsans medicinska insatser.¹⁹ En förutsättning för överlåtelsen av de medicinska insatserna är alltid att parterna är överens om det.²⁰ Den överlåtelse av uppgifterna som då sker är inte att betrakta som entreprenad eftersom uppgifterna inte överlämnas till en enskild fysisk eller juridisk person.

Elevhälsans medicinska insatser har samma huvudman som utbildningen, det vill säga en kommun, ett landsting, staten eller en enskild.²¹ Huvudmannskapet kvarstår, även när ansvaret för de medicinska insatserna överläts till en kommun eller ett landsting. Överlåtelsen av ansvaret innebär inte att skolhuvudmannen kan avhända sig det yttersta ansvaret för att de medicinska insatserna kommer till stånd. Skolhuvudmannen kan dock överlämna ansvaret att som vårdgivare utse en verksamhetschef enligt kraven i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763).²²

Då en fristående skola låter ett landsting eller en kommun ta över ansvaret för elevhälsans medicinska insatser är de inte längre vårdgivare för denna del, eftersom de då inte bedriver den hälso- och sjukvården. Det blir då istället kommunen eller landstinget som blir vårdgivare för de medicinska insatserna. När det däremot är en kommun som låter ett landsting eller en annan kommun ta över ansvaret för elevhälsans medicinska insatser är rättsläget oklart vad gäller huruvida den överlåtande kommunen fortfarande ska anses vara vårdgivare eller inte.²³

¹⁹ 23 kap. 9 § skollagen.

²⁰ 23 kap. 9 § skollagen.

²¹ Prop. 2009/10:165, sid 874.

²² Prop. 2009/10:165, sid 516.

²³ Se fotnot 9.

Olika aktörers ansvar för elevhälsan

Skolhuvudmannens ansvar

För skolväsendet finns fyra olika typer av huvudmän: kommuner, landsting, stat och enskilda. Skolhuvudmannen ansvarar bland annat för att:

- genomföra utbildningen i enlighet med bestämmelserna i skollagen, föreskrifter som har meddelats med stöd av skollagen samt bestämmelser för utbildningen som kan finnas i andra författningar²⁴
- ha ett systematiskt kvalitetsarbete på skolenhets- och huvudmannanivå^{25,26,27,28}
- genomföra verksamheten på ett sådant sätt att de nationella målen uppnås,²⁹ till exempel beslut om elevhälsans organisation, placering och anställningsvillkor för de anställda inom elevhälsan
- verksamheten har en adekvat kompetensförsörjning och erbjuda personalen kompetensutveckling med mera³⁰
- skriva avtal vid entreprenad och samverka med andra huvudmän³¹
- det finns lokaler och utrustning som behövs för att syftet med utbildningen ska kunna uppfyllas.³²

Rektorns ansvar

För varje skolenhet ska det finnas en rektor som leder och samordnar det pedagogiska arbetet vid skolenheten. Rektorn ska också särskilt verka för att utveckla utbildningen och därmed också elevhälsan. Rektorn beslutar även om sin enhets inre organisation.³³

Enligt läroplanen för grundskolan³⁴ har rektorn bland annat ansvar för att

- utforma undervisningen och elevhälsans verksamhet så att eleverna får det särskilda stöd och den hjälp de behöver
- upprätta kontakter mellan skola och hem om det uppstår problem och svårigheter för eleven i skolan
- anpassa resursfördelningen och stödåtgärderna till lärarnas värdering av elevernas utveckling

²⁴ 2 kap. 8 § skollagen.

²⁵ 4 kap. 3–4 §§ skollagen.

²⁶ Skolverkets allmänna råd (SKOLFS 2012:98) om systematiskt kvalitetsarbete för skolväsendet.

²⁷ Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete.

²⁸ 3 kap. patientsäkerhetslagen.

²⁹ 4 kap. 5 § skollagen.

³⁰ 2 kap. 34 § skollagen.

³¹ 4 kap. 6 § SOSFS 2011:9, 23 kap. 1 och 9 §§ skollagen.

³² 2 kap. 35–36 §§ skollagen och 2 e § hälso- och sjukvårdslagen.

³³ 2 kap. 9–10 §§ skollagen.

³⁴ 2.8 Rektorns ansvar Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet.

- integrera ämnesövergripande kunskapsområden, exempelvis jämställdhet, sex och samlevnad samt riskerna med tobak, alkohol och andra droger.

Enligt läroplanen för gymnasieskolan³⁵ har rektorn bland annat ansvar för att

- undervisningen, elevhälsan och studie- och yrkesvägledningen utformas så att elever som behöver det får särskilt stöd eller andra stödåtgärder
- eleverna får kunskaper om sex och samlevnad samt riskerna med tobak, alkohol, narkotika och andra droger.

Vårdgivarens ansvar

Den som är vårdgivare har ett organisatoriskt ansvar inom hälso- och sjukvården. Med vårdgivare avses statlig myndighet, landsting och kommun i fråga om sådan hälso- och sjukvård som myndigheten, landstinget eller kommunen har ansvar för samt annan juridisk person eller enskild näringsidkare som bedriver hälso- och sjukvård.³⁶

Vårdgivaren har bland annat ansvar för att:

- ledningen av hälso- och sjukvården är organiserad så att den tillgodoser hög patientsäkerhet och god kvalitet av vården samt främjar kostnadseffektivitet.³⁷
- det finns en verksamhetschef som svarar för elevhälsans hälso- och sjukvårdsverksamhet³⁸
- utse en eller flera befattningshavare som ska svara för anmälningskyldigheten enligt 3 kap. 5 § patientsäkerhetslagen (lex Maria)³⁹
- anmäla verksamhetschef och anmälningsansvariga enligt 3 kap. 5 § patientsäkerhetslagen (lex Maria) till vårdgivarregistret hos Inspektionen för vård och omsorg⁴⁰
- dokumentera hur det organisatoriska ansvaret för patientsäkerhetsarbetet är fördelat inom verksamheten samt upprätta en årlig patientsäkerhetsberättelse⁴¹
- teckna en obligatorisk patientförsäkring enligt patientskadlagen (1996:799)⁴²
- det finns ett ledningssystem för verksamheten som ska användas för att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra verksamhetens kvalitet⁴³

³⁵ 2.6 Rektorns ansvar läroplanen för gymnasieskolan.

³⁶ 1 kap. 3 § patientsäkerhetslagen (2010:659). Vårdgivare finns även definierat i 1 kap. 3 § patientdatalagen (2008:355) och i 1 kap. 5 § patientskadlagen (1996:799). Begreppet vårdgivare tas bl.a. upp i patientmaktutredningens slutbetänkande Ansvarsfull hälso- och sjukvård (SOU 2013:44).

³⁷ 28 § hälso- och sjukvårdslagen.

³⁸ 29 § hälso- och sjukvårdslagen.

³⁹ 5 kap. 1 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2005:28) om lex Maria.

⁴⁰ 2 kap. 1 § patientsäkerhetslagen (2010:659), 2 kap. 1 § patientsäkerhetsförordningen (2010:1369).

⁴¹ 3 kap. 9 och 10 §§ patientsäkerhetslagen.

⁴² 12 § patientskadlagen (1996:799). Bedrivs verksamheten av privat vårdgivare efter avtal med offentlig vårdgivare, är det den offentlige vårdgivaren som skall ha försäkringen.

⁴³ 3 kap. 1 § Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:9) om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete.

- systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra kvaliteten i hälso- och sjukvårdsverksamheten inom elevhälsan⁴⁴
- inom ramen för det systematiska förbättringsarbetet utöva egenkontroll^{45,46}
- arbetet med att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra att verksamhetens kvalitet dokumenteras⁴⁷
- ledningssystemet innehåller de processer och rutiner som behövs för att säkerställa god kvalitet⁴⁸
- ledningssystemets processer och rutiner används för att uppnå samverkan där det behövs för att förebygga att patienter drabbas av vårdskada⁴⁹
- anmäla händelse som medfört eller kunnat medföra en allvarlig vårdskada till Inspektionen för vård och omsorg⁵⁰
- snarast anmäla till Inspektionen för vård och omsorg om det finns skälig anledning att befara att legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal kan utgöra en fara för patientsäkerheten⁵¹
- bedriva ett systematiskt patientsäkerhetsarbete enligt 3 kap. patientsäkerhetslagen
- vidta åtgärder för våldsutsatta barn och barn som bevittnat våld. Se vidare under rubriken ”Våldsutsatta barn och barn som bevittnat våld” i avsnittet om Barn som far illa eller riskerar att fara illa

Verksamhetschefens ansvar

Inom hälso- och sjukvården ska det finnas en verksamhetschef som svarar för verksamheten.⁵² Det innebär att det ska finnas en verksamhetschef som har det samlade ansvaret för hälso- och sjukvården inom elevhälsan. I vissa fall kan och bör emellertid verksamhetschefen uppdra enskilda uppgifter åt annan mot bakgrund av sin kompetens.⁵³ Verksamhetschefen är den person som såväl elever, föräldrar och vårdnadshavare som skolpersonal och tillsynsmyndigheter ska kunna vända sig till med frågor som rör elevhälsans hälso- och sjukvård.

Omfattningen eller inriktningen av den verksamhet som ska ledas av en verksamhetschef bestäms inte i hälso- och sjukvårdslagen utan blir beroende av de beslut om verksamheten som vårdgivaren fattar.⁵⁴ Verksamhetschefen ska bland annat ansvara för den löpande verksamheten och upprätthålla och bevaka att elevhälsans hälso- och sjukvård tillgodoser en hög patientsäkerhet. Att verksamhetschefen har ett medicinskt ansvar för elevhälsan innebär inte

⁴⁴ 31 § hälso- och sjukvårdslagen.

⁴⁵ 5 kap. 2 § SOSFS 2011:9.

⁴⁶ Egenkontroll kan bland annat innefatta att man jämför resultat med verksamhetens tidigare resultat, granskar journaler, akter och annan dokumentation samt undersöker om det finns förhållningssätt och attityder hos personalen som kan leda till brister i verksamhetens kvalitet.

⁴⁷ 7 kap. 1 § SOSFS 2011:9.

⁴⁸ 4 kap. 1–4 § SOSFS 2011:9.

⁴⁹ 4 kap. 6 § SOSFS 2011:9.

⁵⁰ 3 kap. 5 § patientsäkerhetslagen (lex Maria)

⁵¹ 3 kap. 7 § patientsäkerhetslagen.

⁵² 29 § hälso- och sjukvårdslagen.

⁵³ Prop. 1995/96:176, Förstärkt tillsyn över hälso- och sjukvården, s. 57.

⁵⁴ Johnsson, Lars-Åke, Sahlin, Jan. Hälso- och sjukvårdslagen, En kommentar, s. 288.

att han eller hon ansvarar för varje enskild hälso- och sjukvårdsinsats som ges till en elev.⁵⁵

Vissa av verksamhetschefens uppgifter regleras i författning. Det gäller bland annat verksamhetschefens ansvar för att:

- säkerställa att patientens behov av trygghet, kontinuitet, samordning och säkerhet i vården tillgodoses,⁵⁶
- fastställa rutiner för de remisser som ska användas inom verksamhetsområdet för bland annat hantering av utgående remisser och inkommande remissvar samt vem eller vilka som får utfärda remisser,⁵⁷
- det finns rutiner för hantering av smittförande avfall,⁵⁸
- det finns rutiner för hälso- och sjukvårdspersonalens användning av medicintekniska produkter,⁵⁹
- medicintekniska produkter som har förskrivits, utlämnats eller tillförts en patient kan spåras,⁶⁰
- någon närstående omedelbart underrättas när en patient avlider eller en patients tillstånd allvarligt försämras.⁶¹

Det är vårdgivaren som bestämmer vilka övriga uppgifter och skyldigheter, förutom de som är författningsreglerade, som verksamhetschefen ska ha inom sitt arbetsområde. I uppgifterna för verksamhetschefen torde i allmänhet ingå till exempel fördelning av arbetsuppgifter mellan personalen, bemanningsfrågor och journalföringsrutiner [1]. De uppgifter som en vårdgivare har tilldelat en verksamhetschef ska dokumenteras.⁶²

Verksamhetschefens kompetens

Det ställs inga formella kompetenskrav på en verksamhetschef. Vilken kompetens som krävs varierar beroende på verksamhetens omfattning och inriktning och vilket ansvar som läggs på verksamhetschefen. Utbildning, erfarenhet och personliga egenskaper blir avgörande för vem som kan vara verksamhetschef.⁶³ Verksamhetschefen måste alltså inte ha medicinsk kompetens. Verksamhetschefen kan till exempel vara någon från elevhälsans yrkesgrupper eller någon annan, som till exempel en ekonom eller en jurist. Vid valet av verksamhetschef måste dock alltid beaktas de generella krav på vården som finns i hälso- och sjukvårdslagstiftningen, såsom att hälso- och sjukvården ska vara av god kvalitet, ha hög patientsäkerhet och främja kostnadseffektivitet [1].⁶⁴

⁵⁵ Den som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen bär själv ansvaret för hur han eller hon fullgör sina arbetsuppgifter. 6 kap. 2 § patientsäkerhetslagen (2010: 659).

⁵⁶ 29 a § HSL.

⁵⁷ 4 § Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2004:11) om ansvar för remisser för patienter inom hälso- och sjukvården, tandvården m.m.

⁵⁸ Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2005:26) om hantering av smittförande avfall från hälso- och sjukvården.

⁵⁹ Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2008:1) om användning av medicintekniska produkter i hälso- och sjukvården.

⁶⁰ 3 kap. 6 § SOSFS 2008:1. Spårbarhet innebär att det är möjligt att i efterhand entydigt kunna härleda åtgärder till en identifierad användare.

⁶¹ Förordningen (1996:933) om verksamhetschef inom hälso- och sjukvården.

⁶² 2 kap. 18 § Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2008:14) om informationshantering och journalföring i hälso- och sjukvården.

⁶³ Prop. 1995/96:176, sid 57.

⁶⁴ 2 a–h och 28 §§ hälso- och sjukvårdslagen, prop. 1995/96:176, s. 57.

En verksamhetschef får endast bestämma över diagnostik eller vård och behandling av enskilda patienter om han eller hon har tillräcklig kompetens och erfarenhet för detta.⁶⁵

Överlämnande av ledningsuppgifter

Verksamhetschefen får uppdra åt andra befattningshavare inom verksamheten att utföra enskilda ledningsuppgifter, under förutsättning att den personen har tillräcklig kompetens och erfarenhet för att fullgöra uppgifterna.⁶⁶ En överlåtelse kan exempelvis bli aktuellt om verksamhetschefen inte har erforderlig medicinsk, omvårdnads- eller psykologisk kompetens. Verksamhetschefen ska dock alltid ha det samlade ansvaret för verksamheten.⁶⁷ En överlåtelse förutsätter att verksamhetschefen har förvissat sig om att personen har den kompetens och erfarenhet som fordras för att fullgöra uppgiften och att han eller hon är beredd att åta sig ansvaret för uppgiften. Om uppgifter överlämnas bör verksamhetschefen tydligt ange och dokumentera uppdragets omfattning och eventuella inskränkningar i uppdragstagarens befogenheter. Ett överlämnande av enskilda ledningsuppgifter får endast ske om det är förenligt med en god och säker vård.⁶⁸

⁶⁵ 29 § hälso- och sjukvårdslagen.

⁶⁶ 30 § hälso- och sjukvårdslagen.

⁶⁷ Prop. 1995/96:176, sid 57.

⁶⁸ Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 1997:14) om delegering av arbetsuppgifter inom hälso- och sjukvården.

Tillsyn

Skolinspektionens och IVO:s tillsyn

Både Skolinspektionen och Inspektionen för vård och omsorg, IVO, har tillsyn över elevhälsan.⁶⁹ Skolinspektionens tillsyn av skolhuvudmännen utgår ifrån det regelverk som gäller för utbildningen. IVO:s tillsyn över hälso- och sjukvården och dess personal utgår ifrån det regelverk som gäller för hälso- och sjukvården.

Skolinspektionen kontrollerar att det finns tillgång till elevhälsa och hur den fungerar vid skolenheten. De granskar bland annat. hälsobesöken, det systematiska kvalitetsarbetet samt hur elevhälsan samarbetar med pedagogisk och annan personal på skolan.⁷⁰

IVO:s tillsyn ska främst inriktas på granskning av att vårdgivaren fullgör sina skyldigheter att bedriva ett systematiskt patientsäkerhetsarbete i enlighet med 3 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659). Det innebär att de bl.a. granskar hur vårdgivaren planerar och leder verksamheten, hur vårdgivaren kontrollerar att verksamheten bedrivs så att kravet på god vård upprätthålls och hur skyldigheten att anmäla vårdskador till IVO enligt lex Maria uppfylls.

Referenser

1. Johnsson, L-Å, Sahlin, J. Hälso- och sjukvårdslagen, En kommentar. Stockholm: Norstedts juridik; 2006.

⁶⁹ 26 kap. 3 § skollagen, 7 kap.1 och 3 §§ patientsäkerhetslagen (2010:659)

⁷⁰Skolinspektionen, Informationsblad Elevhälsan. Informationsbladet finns att ladda ner via Skolinspektionens webbplats, www.skolinspektionen.se.